

KẾT HỢP KHAI THÁC KINH TẾ VỚI BẢO VỆ CHỦ QUYỀN BIỂN ĐẢO NHÌN TỪ CÁC TƯ LIỆU HÁN NÔM VỀ NGHỀ YẾN THANH CHÂU Ở HỘI AN

Trần Văn An

Yến sào - tổ chim yến là một sản vật biển đảo quý hiếm, một loại thực phẩm siêu việt từ lâu đã là một công phẩm dành riêng cho triều đình và là một mặt hàng xuất khẩu hàng đầu được thương nhân nhiều nước quan tâm. Việc quản lý, tổ chức khai thác nguồn lợi biển đảo này được thực hiện khá sớm ngay từ thời Champa và kể đó là thời các chúa Nguyễn và vua triều Nguyễn. Địa phương được các chúa Nguyễn và triều Nguyễn giao quản lý và khai thác nguồn lợi này là làng Yến Thanh Châu ở Hội An. Tuy nhiên những tư liệu liên quan còn lại rất hiếm hoi để có thể nhận biết một cách tương đối về vấn đề này. Gần đây chúng tôi đã sưu tầm được một số tư liệu Hán Nôm hiện được lưu giữ tại Hội An, Khánh Hòa liên quan đến nghề khai thác yến sào Thanh Châu. Cùng với những thông tin về hoạt động của nghề yến Thanh Châu, về các cá nhân liên quan đến quá trình quản lý khai thác yến sào vào triều Nguyễn, các tư liệu này còn cung cấp những thông tin về cách thức quản lý khai thác cho thấy các vua triều Nguyễn ngay từ rất sớm đã chú trọng xác lập chủ quyền biển đảo và thực hiện sự kết hợp giữa khai thác kinh tế với bảo vệ chủ quyền biển đảo.

Số tư liệu này gồm 30 bản sao các văn bản: 1/ Sắc phong, sắc chỉ, chiếu chỉ, lệnh chỉ, chỉ thị của các vua triều Nguyễn từ Gia Long đến Thành Thái; 2/ Văn bằng, trát văn, công văn, tờ truyền của bộ Binh, bộ Hộ, công đường dinh Quảng Nam, tỉnh đường Quảng Ngãi, Định Biên; 3/ Bản tâu, đơn xin, trình bẩm của các cá nhân phụ trách yến đội, yến hộ qua các đời (*danh mục bên dưới*).

Niên đại sớm nhất của các văn bản này là năm Gia Long 3 (1804), niên đại muộn nhất là Thành Thái 8 (1896). Đây là các bản sao lại từ văn bản gốc. Việc sao chép này được thực hiện vào khoảng đầu thế kỷ XX. Chúng tôi không tìm thấy bản gốc và theo thông tin từ các gia đình lưu giữ tư liệu thì chúng đã bị thất lạc. Tuy là các bản sao nhưng chúng rất đáng tin cậy do người sao chép rất am tường về chữ Hán, căn cứ vào thư pháp và cách sao chép. Những chữ bị mất, những chỗ bị hư rách, các ấn triện đóng ở văn bản gốc cũng được chú ý ghi lại. Các sắc phong người chép ghi chú “*Có dấu sắc mệnh chi bửu*”, văn bằng thì ghi “*Có dấu Hộ bộ đường chi ấn*” hoặc “*Có dấu Binh bộ đường chi ấn*”. Những chỗ bị rách, mất chữ thì ghi “*mất một số chữ*” v.v...

Văn bản năm 1804 (số 01 trong danh mục - VB1) là trát văn của công đường dinh Quảng Nam sai phái Hồ Văn Hòa, người giáp Đông, xã Thanh Châu làm đội trưởng yển đội để dẫn người canh giữ các hang yển không cho kẻ lạ đột nhập. Như vậy là, ngay sau khi tình hình đất nước ổn định, chính quyền quy về một mối thì nhà Nguyễn đã chú ý đến việc quản lý nguồn lợi biển đảo quý giá

Miếu Tô nghề yển ở Cẩm Thanh

yển sào. Ở đây ta thấy có sự tiếp nối từ thời các chúa Nguyễn thế kỷ 17,18 đến các vua triều Nguyễn thế kỷ 19 với việc giao làng/xã Thanh Châu ở Hội An quản lãnh việc khai thác yển sào ở biển Đông. Lê Quý Đôn trong Phủ biên tạp lục ghi: “*phủ Thăng Hoa, huyện Hà Đông, xã Thanh Châu có nghề lấy yển sào, dân xã ấy tản cư ở các phủ Thăng Hoa, Điện Bàn, Quy Nhơn, Phú Yên, Bình Khang, Diên Khánh, Gia Định hàng năm cứ đến tháng 2 phải nộp tô non mới 120 tổ, người áp thu lĩnh tờ thị, sửa sang thuyền đi đến các phủ để thu thuế, tháng 7 mang về trình nộp số tiêu sai, thực nộp là bao nhiêu người, tùy từng hạng mà tính thu. Hạng tráng mỗi người nộp 2 cân yển sào; nếu không có thì nộp thay bằng tiền 2 quan, hạng dân mỗi người nộp 1 cân 8 lạng, hạng lão và hạng đinh mỗi người nộp 1 cân, còn cả xã lại nộp lễ thường tân, chính dân 1.500 tổ. Năm Mậu Tý thuế yển sào nộp thay bằng tiền là 773 quan 1 tiền 30 đồng*”¹

Ghi chép này cho biết khi vào tiếp quản vùng đất Quảng Nam các chúa Nguyễn đã thực hiện việc độc quyền

quản lý nguồn lợi yển sào ở biển Đông bằng cách giao dân làng Thanh Châu khai thác và tính thu thuế trên đầu dân theo từng hạng. Cách thức này có điểm khác so với triều Nguyễn sau này, khi các văn bản sưu tầm được cho thấy các vua triều Nguyễn đã giao cho Hồ Văn Hòa là người có chức Đội trưởng, đến cai đội, Phó quản cơ tước Hòa Đức bá rồi Hòa Đức hầu quản lý, khai thác yển sào và sau đó con cháu tộc Hồ thay nhau đảm nhận các chức vụ quản lãnh tam tỉnh yển hộ. Cách thức thu thuế là tính theo đầu các yển hộ, mỗi người nộp mỗi năm 8 lạng (VB03, 07).

Do nhận biết được vai trò quan trọng của biển đảo nhất là qua thực tế trong cuộc chiến tranh trên biển với Tây Sơn nên đối với triều Nguyễn, biển đảo là 1 bộ phận không thể tách rời của cương vực đất nước. Trong các sắc phong, triều Nguyễn dùng từ “*Hải Vũ*” để chỉ bờ cõi chứ không chỉ là lãnh thổ, đất đai: “*Ngã Thế tổ Cao Hoàng đế thống nhất hải vũ, khánh bĩ thần nhân...*” (Đức Thế tổ Cao Hoàng đế ta, thống nhất bờ cõi, mang phúc đến cho thần nhân...)

Từ cách nhìn nhận này nên cùng với khai thác kinh tế về nguồn lợi yển

¹ Lê Quý Đôn (1977), Phủ biên tạp lục, Nxb Kh – HN, tr 230

sào, các vua triều Nguyễn đã có sự kết hợp với bảo vệ chủ quyền biển đảo. Điều này thể hiện qua một số khía cạnh ở các tư liệu Hán Nôm về nghề yển Thanh Châu.

1/ Việc quản lý, khai thác yển sào ở các đảo ven biển nước ta được giao cho 2 bộ là bộ Binh và bộ Hộ. Bộ Binh lo về tổ chức, phiên chế con người, bộ Hộ lo về thu thuế. Tờ Truyền của bộ Hộ năm Minh Mạng 12 (1831) (VB12) ghi rõ: “*Việc thu thuế yển do bốn bộ (bộ Hộ) quản lý; còn việc tu chỉnh, bổ sung ngạch tịch, sổ sách thì do bộ Binh cấp bằng...*”.

2/ Những người đứng đầu tổ chức quản lý, khai thác yển sào được phong những chức đội trưởng, quản cơ, quản lãnh... là những chức vụ thuộc về võ ban triều Nguyễn.

3/ Tổ chức yển đội, yển hộ vừa làm nhiệm vụ khai thác vừa làm nhiệm vụ canh giữ các hang yển không cho kẻ ngoài đột nhập (VB05, 07). Vì vậy các yển hộ, yển hộ được lập các đội hải thuyền để canh giữ và các thuyền yển hộ chắc hẳn phải có vũ trang để làm nhiệm vụ.

4/ Một số văn bản cho biết các vua Nguyễn đã lập đồn và cử quan quân ra canh giữ các đảo Côn Lôn, Phú Quốc và tổ chức cho binh lính vừa làm nhiệm vụ bảo vệ biển đảo vừa làm nhiệm vụ kinh tế (*thu lượm yển sào, trầm hương*) (VB14,16)

Qua một số tư liệu Hán Nôm về nghề khai thác yển sào Thanh Châu ta có thể thấy được sự quan tâm của triều Nguyễn đối với nguồn lợi biển đảo đặc biệt này, đồng thời qua đó cũng cho thấy triều Nguyễn từ khá sớm đã thực

hiện việc quản lý, khai thác nguồn lợi này có sự kết hợp giữa khai thác kinh tế và bảo vệ chủ quyền biển đảo. Có thể nói đây là một chính sách phù hợp, tích cực của những người đứng đầu triều Nguyễn thời bấy giờ. Và chính sách này cần được xem xét, đánh giá dưới những khía cạnh mới để vận dụng có hiệu quả hơn trong giai đoạn hiện nay ♦

DANH MỤC TÓM LƯỢC TƯ LIỆU HÁN NÔM VỀ NGHỀ YẾN THANH CHÂU LƯU GIỮ Ở HỘI AN VÀ KHÁNH HÒA

TT	Tên tư liệu	Số trang	Nội dung tóm lược	Niên đại	Địa chỉ Lưu trữ	Ghi chú
1	Trát văn của công đường dinh Quảng Nam sai phái Hồ Văn Hòa	2	Do trước đây có đơn xin (<i>mất một số chữ</i>) theo cựu lệ mộ dân, nội ngoại tịch của xã Thanh Châu tổ chức 3 chiếc thuyền lập thành đội yến sào Thanh Châu đông hàng năm neo đậu tại Cù Lao, Tân Non xứ canh giữ hang yến và thu lượm yến sào đệ nạp. Nay có 7 người gia nhập đội, mùa yến đã đến nên sai Hồ Văn Hòa, người xã Thanh Châu đông giáp, thuộc Võng Nhi, phủ Điện Bàn làm đội trưởng, tước Hòa Đức bá, dẫn hai chiếc thuyền neo đậu tại Cù Lao, Tân Non xứ canh giữ cẩn thận các hang yến không cho kẻ lạ đột nhập vào. Đội đến năm sau sẽ có tầu lên triều đình.	Ngày 13 tháng 12 năm Gia Long 3 (1804)	Tộc Hồ ở Hội An và Khánh Hòa	Đây là bản chép lại từ các văn bản, sắc chỉ gốc và
2	Lệnh chỉ của vua Gia Long cho Hồ Văn Hòa		Đặc chuẩn cho Hồ Văn Hòa là người giáp Đông, xã Thanh Châu, tổng Thanh Châu, thuộc Võng Nhi, phủ Điện Bàn làm đội trưởng hai đội yến sào, tước Hoà Đức Bá mọi việc theo sự sai phái của Lộc Tiến hầu ở Trà đội. Nếu công vụ biếng nhác sẽ bị trị tội theo pháp luật.	Ngày 27 tháng 11 Gia Long 17 (1818)	Tộc Hồ ở Hội An	Bản sao trên giấy A4 hiện lưu trữ tại
3	Chỉ thị của vua Minh Mạng cho Hồ Văn Hòa	2	Chuẩn đổi Yến sào đội thành Yến hộ cho Hồ Văn Hòa làm hộ trưởng tước Hòa Thuận tử, trật tòng Cửu phẩm xướng suất yến hộ theo lệ thuế phụng nạp. Mọi việc nghe theo sai phái của công đường dinh Quảng Nam. Nếu công vụ biếng nhác sẽ bị trị tội theo quốc pháp.	Ngày 7 tháng 6 năm Minh Mạng 1 (1820)	Tộc Hồ ở Hội An và Khánh Hòa	Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An
4	Bản tầu của Hồ Văn Hòa	3	Hồ Văn Hòa tầu xin miễn thuế thân, thuế tạp dịch cho 2 đội yến hộ 28 người và xin nộp mỗi người 8 lạng yến hàng năm trong đó yến đội cũ 10 người, năm Mậu Dần (1818) mộ thêm 8 người, năm Kỷ Mão mộ thêm 10 người và hàng năm nộp thêm 2 cân, tu bộ tại Kinh và nộp thuế cho phủ Nội vụ. Lại xin theo lệ hàng năm đôn đốc quân yến hộ canh	Ngày 2 tháng 6 năm Minh Mạng 2 (1821)	Tộc Hồ Khánh Hòa	

			<p>giữ các hàng yến ngoài biển từ Quảng Nam dinh, Bình Hòa trấn thu thuế yến nộp về Kinh đô.</p> <p>Châu phê: Chuẩn miễn và không cần phải nộp thêm. Năm nào thu hoạch khá thì tiến thêm ít nhiều cũng được.</p> <p>Văn thư phòng phụng sao gửi bộ Hộ đóng dấu để làm bằng.</p>		
5	Bản tấu của Hồ Văn Hòa	3	<p>Từ năm Mậu Dần (1818) vâng chỉ lập 2 sở yến hộ ở dinh Quảng Nam và Bình Hòa trấn quân số 36 tên, trong đó yến hộ Quảng Nam 26 tên, Bình Hòa 10 tên.</p> <p>Xin mộ dân bổ sung vào yến hộ Quảng Nam để 2 sở đủ số 40 người và lập đội hải thuyền 12 chiếc, quy cách đà ngang từ 5 thước đến 6 thước 9 tấc để canh giữ các hàng yến ngoài biển 2 trấn dinh và xin lãnh thuyền bài tại dinh Quảng Nam để y lệ nộp thuế.</p> <p>Chỉ chuẩn: Y tấu</p> <p>Bộ Hộ vâng sao gửi: (Hồ Văn Hòa)</p>	Ngày 26 tháng 1 năm Minh Mạng 3 (1822)	nt
6	Công văn của Nguyễn Hữu Thân (bộ Hộ) gửi Hồ Văn Hòa	2	<p>Sao gửi Hồ Văn Hòa thể lệ của triều đình về lập đội thuyền yến hộ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yến hộ có số đình 40 người thì lập đội thuyền 12 chiếc. - Yến hộ 36 người trở lên lập đội thuyền 8 chiếc. - Yến hộ 20 người trở lên lập đội thuyền 5 chiếc. - Yến hộ 10 người trở lên lập đội thuyền 2 chiếc. <p>Đà ngang của thuyền từ 5 thước đến 6 thước 9 tấc. Đăng ký thuyền bài là yến hộ thuyền và y lệ nộp thuế tại dinh trấn. Miễn việc trưng dụng và nếu có cũng không được quá 10 người và không được xem đây là lệ.</p> <p>Bộ Hộ sao gửi Hồ Văn Hòa để thi hành.</p>	Ngày 26 tháng 1 năm Minh Mạng 3 (1822)	
7	Chiếu phong cho Hồ Văn Hòa	2	<p>Thăng cấp cho Hồ Văn Hòa là chánh đội trưởng tước Hòa Đức hầu, trật tòng Lục phẩm, mọi việc nghe theo sai phái của dinh Quảng Nam.</p>	Ngày 14 tháng 2 năm Minh Mạng	nt

				5 (1824)	
8	Bản tấu của Hồ Văn Hòa	4	<p>Do chỉ chuẩn lập yển hộ 40 người, hàng năm thu nộp yển sào ở các đảo ngoài biển dinh Quảng Nam, trấn Bình Hòa, mỗi người nộp 8 lạng thành 20 cân, năm trước lãnh mua thuế yển trấn Bình Hòa là 4 cân, cộng cả thấy 24 cân, đã nộp đủ.</p> <p>Nay xin chiêu mộ thêm dân ngoài đội 10 người, thành 50 người, chiếu lệ nộp thuế mỗi người 8 lạng, nếu mộ không đủ 10 người cũng xin nộp đủ 5 cân và nộp thuế yển Bình Hòa trấn thêm 1 cân thành 5 cân. Nộp về Kinh đúng loại yển nguyên màu hoàn thành trong ba lần.</p> <p>Chỉ chuẩn: cho chiêu mộ dân ngoài đội 10 người lập làm Bình Hòa yển hộ, hàng năm nộp mỗi tên 8 lạng, giao Hồ Văn Hòa quản suất, không đủ 10 tên cũng nộp đủ 5 cân. Thi hành từ năm Minh Mạng 7 (1826).</p> <p>Bộ Hộ phụng sao.</p>	Ngày 25 tháng 6 năm Minh Mạng 6 (1825)	nt
9	Bằng của bộ Hộ cấp cho Hồ Văn Hòa	3	<p>Do hộ trưởng yển hộ Bình Định Trần Văn Thư can tội nộp thuế yển có loại thô xấu, thiếu cân lại ăn nói càn quấy nên giao phủ Thừa Thiên xem xét phạt 100 trượng, giáng chức giao Hồ Văn Hòa quản thúc để tiếp tục lập yển hộ Bình Định 21 người, hàng năm nộp thuế 12 cân và mỗi người 4 lạng việc sưu, tổng cộng là 17 cân 4 lạng, hoàn thành trong 3 lần.</p> <p>Phụng chỉ ngày 8 tháng 9, cấp bằng cho Quảng Nam yển hộ chánh đội trưởng Hồ Văn Hòa thi hành.</p>	Ngày 13 tháng 9 năm Minh Mạng 9 (1828)	nt
10	Bản tấu của Hồ Văn Hòa	4	<p>Tâu: Nhờ ơn vua, lãnh Quảng Nam Bình Hòa trấn yển hộ là 53 người, hợp thành 1 hộ hàng năm phụng nạp yển thuế đầy đủ.</p> <p>Đến mồng 8 tháng 9 năm nay vâng chỉ kiêm lãnh Bình Định yển hộ 21 người, nộp thuế 17 cân 4 lạng.</p> <p>Nay xin mộ dân ngoài tịch bổ sung vào đội (Bình Định) đủ 40 người thường niên nộp thuế 8 lạng một</p>	Ngày 13 tháng 12 năm Minh Mạng 9 (1828)	nt

			<p>người cộng lại là 20 cân, bắt đầu nộp từ năm Minh Mạng 10 (1829).</p> <p>Và xin nhập yển hộ Bình Định và Quảng Nam Bình Hòa yển hộ thành 1 để tiện thu và nộp thuế 1 lần tại phủ Nội vụ.</p> <p>Chỉ vua chuẩn: Mộ dân ngoại tịch 19 tên cho đủ số 40, vẫn giữ tên Bình Định yển hộ, giao Hồ Văn Hòa quản suất.</p> <p>Hàng năm mỗi tên nộp 8 lạng như Quảng Nam Bình Hòa yển hộ, nếu không đủ số cũng phải nộp đủ 20 cân, tính từ năm Minh Mạng 10.</p> <p>Không chuẩn việc nhập các kỳ thuế làm một.</p> <p>Hộ bộ đường phụng ghi và truyền đạt: Nguyễn Kim Bảng, Nguyễn Văn Phúc, Thân Văn Quyên.</p>		
11	Bảng của công đường dinh Quảng Nam cấp cho Hồ Văn Hòa	2	<p>Do tháng trước nhận được công văn của quan trấn Bình Định theo cung lục của bộ Hộ về việc giao Trần Văn Thư về trấn để chịu phạt. Vâng theo chỉ đã phạt Trần Văn Thư 1 trượng (?), thu đủ số thuế yển thiếu, và hạ chức y xuống làm phục dịch trong yển hộ giao Hồ Văn Hòa thi hành và báo cáo lại kết quả cho quan trấn sở tại được biết không được chậm trễ.</p>	Ngày 11 tháng 7 năm Minh Mạng 10 (1829)	nt
12	Tờ truyền của bộ Hộ cho Hồ Văn Hòa	2	<p>Phụng chỉ giao Hồ Văn Hòa quản suất yển hộ Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa hàng năm thu nộp thuế yển về Bộ. Việc thu thuế yển theo lệ do Bộ quản lý, còn việc tu chỉnh, bổ sung ngạch tịch, sổ sách thì do bộ Binh cấp bằng, không quan hệ đến bản Bộ nhưng đến kỳ thuế phải tu chỉnh sổ bộ và sao gửi Bộ 1 bản để lưu chiếu.</p> <p>Quản yển hộ đội trưởng Hồ Văn Hòa căn cứ thi hành.</p>	Ngày 11 tháng 6 năm Minh Mạng 12 (1831)	nt
13	Chiếu của vua Minh Mạng cho Hồ Văn Hòa		<p>Do Hồ Văn Hòa lo việc thuế yếu năm nào cũng đầy đủ và theo đề nghị của bộ Hộ nay chuẩn thăng làm cai đội trật tòng ngũ phẩm, mọi việc theo sai phái của dinh Quảng Nam. Nếu không làm hết chức trách, biếng nhác sẽ bị trị tội theo quốc pháp.</p>	Ngày 30 tháng 8 năm Minh Mạng 15 (1834)	Tộc Hồ ở Hội An

14	Bản tấu của bộ Hộ	<p>Theo năm Minh Mạng 17, tháng 10 Thanh Minh hầu cùng chúng thần ở bộ Binh đề nghị tại đảo Côn Lôn thuộc Gia Định có lập đồn đất và tinh thần tỉnh ấy cử suất đội 1 viên, kỳ binh 15 tên đến đó phòng thủ, lại nghe nơi ấy có nhiều tổ yến mà trước đây chưa thu nạp. Nay xin nhân tiện lệnh cho số binh lính ấy lưu tâm thu nạp. Nếu hàng năm thu được trên 10 lạng thì theo giá mà thưởng cấp, nêu tên nào không thu đủ số thì giao quan tỉnh trách phạt để làm gương. Lại nghe ở đảo Phú Quốc thuộc Hà Tiên sản xuất trầm hương rất tốt song trong sổ bộ chưa có thuế ngạch nên xin khám xét lại. Việc này xin cho thị vệ khoa đạo cùng Hồ Văn Hòa sau khi thu tổ yến xong thì đến đảo ấy xem xét tường tận để tâu lên. Hồ Văn Hòa cùng thị vệ khoa đạo và các yến hộ trong chuyên đi này cũng rất gian lao nên tâu xin cấp cho ít nhiều lộ phí.</p> <p>Nội các (đứng tên tâu): Nguyễn Văn Chương; Lâm Duy Nghĩa, Hà Duy Phiên, Doãn Uân, Phan Thanh Giản, phụng thảo: Võ Vĩnh.</p> <p>Chỉ (của vua) cho y như bản tấu, phái khoa đạo 1 viên cùng Hồ Văn Hòa thưởng bạc 6 lạng; thị vệ một tên thưởng bạc 3 lạng yến hộ 5 tên mỗi tên thưởng bạc 2 lạng để chi phí</p> <p>Bộ Hộ cung kính sao lại</p> <p>Yến hộ Hồ Văn Hòa theo chỉ thi hành.</p>	Ngày 13 tháng 11 Minh Mạng 19 (1838)	nt
15	Sắc phong của vua Thiệu Trị cho Hồ Văn Hòa	<p>Do Cai đội lãnh yến hộ Hồ Văn Hòa nhiều năm làm tròn chức vị nay gia ân thăng chức Phó quản cơ vẫn lãnh yến hộ, mọi việc theo lệ mà làm. Nếu không tròn nhiệm vụ, lười nhác sẽ bị trị tội theo phép nước.</p>	Ngày 28 tháng 6 Thiệu Trị 3 (1843)	nt
16	Bằng của Thái tử thái bảo hậu quân Đô thống Chương	<p>Do Hồ Văn Hòa phụng mệnh (vua) cùng thị vệ khoa đạo đến Côn Lôn thu tổ yến và đến Phú Quốc làm việc công nay đã hoàn thành. Khiêng chuyển tổ yến đệ nạp là việc vất vả nên trong hành trình từ Tân Giang cấp cho 1</p>	Ngày 8 tháng 7 nhuận năm	nt

	Phủ sự, Tổng đốc Định Biên họ Nguyễn cấp cho Hồ Văn Hòa, Trần Văn Võ	chiếc thuyền với đầy đủ người phục dịch chuyên đến Biên Long lên bộ thì cấp cho 2 chiếc võng cùng 4 người khiêng và 2 người khiêng hòm tổ yến chuyên đến kinh thì xong. Vậy cấp bằng cho quản suất yến hộ Hồ Văn Hòa, yến hộ Trần Văn Võ thi hành.	Tự Đức 7 (1854)	
17	Bằng của bộ Binh cấp cho Hồ Văn Học	Theo báo cáo của phó quản cơ Hồ Văn Hòa bẩm hiện chưa có người làm hộ trưởng yến hộ Quảng Nam, nay có Hồ Văn Học là người mẫn cán có thể làm chức ấy nên xin cấp bằng. Vậy cấp bằng hộ trưởng yến hộ Quảng Nam cho Hồ Văn Học, mọi việc theo sai phái của quan quản lãnh, biếng nhác phải chịu tội.	Ngày 8 tháng 7 nhuận năm Tự Đức 7 (1854)	
18	Bằng của bộ Binh cấp cho Hồ Văn Hòa	Do phó quản cơ Hồ Văn Hòa tuổi đã 70 lại thêm bệnh tật khó cán đáng công vụ, phụng chỉ cho giữ nguyên hàm về hưu tại quê quán. Vậy cấp bằng để trình tỉnh Quảng Nam.	Ngày 10 tháng 7 năm Tự Đức 8 (1855)	nt
19	Sắc của vua Tự Đức cấp cho Hồ Văn Học	Theo đề nghị của bộ Binh nay chuẩn cho Hồ Văn Học, hộ trưởng yến hộ, người giáp Đông, xã Thanh Châu, tổng Thanh Châu, huyện Hòa Vang, phủ Điện Bàn là người siêng năng, am hiểu nghề nghiệp được bổ làm yến hộ thuộc Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa. Nếu công việc không chuyên cần sẽ bị trị tội theo phép nước.	Ngày 23 tháng 11 năm Tự Đức 8 (1855)	nt
20	Sắc của vua Tự Đức phong cho Hồ Văn Bình	Do hộ trưởng Hồ Văn Bình quản lãnh yến hộ của hạt Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa ở chức lâu năm, thu thuế để nạp đầy đủ nên theo đề nghị của bộ Hộ chuẩn thăng là chánh bát phẩm đội trưởng vẫn quản lãnh yến hộ 3 hạt để đôn đốc thuế khóa.	Ngày 23 tháng 8 Tự Đức 28 (1875)	nt
21	Bằng của tạm quyền Tuần phủ Nam Ngãi họ Chu cấp cho	Do các yến hộ Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa bẩm rằng năm trước hộ trưởng Hồ Văn Kiểm quản lãnh 3 tỉnh yến hộ đã thu thuế yến đầy đủ để nạp về kinh. Ngày 15 tháng này y bị bệnh qua đời, không người xướng suất	Ngày 26 tháng 7 năm Tự Đức	nt

	Hồ Văn Trước		công việc. Nay chọn được em ruột của Hồ Văn Kiểm là tú tài Hồ Văn Trước, tính tình cẩn thận, am hiểu nghề nghiệp, gia tư lại giàu có nên có thể cấp bằng tạm quyền đội trưởng, quản lý yên hộ để đôn đốc thu thuế yên trong khi chờ hiệp y của bộ Binh để cấp bằng. Nếu công việc không chuyên cần sẽ bị trị tội theo phép nước.	30 (1877)	
22	Bằng của bộ Binh cấp cho Hồ Văn Yên		Do quản lý yên hộ Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa Hồ Văn Trước bẩm rằng đang thiếu một hộ trưởng để đôn đốc công việc và đề cử Hồ Văn Yên, là người giáp Đông, xã Thanh Châu, huyện Hòa Vang có nhiều năm trong quân công việc mẫn cán có thể giữ chức hộ trưởng yên hộ Bình Định. Vậy cấp bằng hộ trưởng yên hộ Bình Định cho Hồ Văn Yên để thi hành...	Ngày 20 tháng 9, Tự Đức 33 (1880)	nt
23	Bằng của thự Tuần phủ Nam Ngãi hộ Đặng cấp cho Hồ Văn Phú		Do bộ Hộ có công văn báo rằng hộ trưởng yên hộ Lê Văn Vân có đơn trình rằng Hồ Văn Trước có lỗi đương xem xét, không có người lo việc đôn đốc thuế yên nên xin đề cử Hồ Văn Phú là người có học thuộc tộc Hồ dòng chính vào tạm quyền đôn đốc yên hộ Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa để thu thuế yên đệ nạp. Mọi việc theo lệ thi hành, nếu biếng nhác sẽ bị trị tội theo phép nước.	Ngày 6 tháng 11, Tự Đức 36 (1883)	nt
24	Bằng của Binh bộ Tả thị lang tạm quyền Tuần phủ quan phòng Nam Ngãi hộ Nguyễn cấp cho Hồ Văn Khải		Theo đề nghị của quyền quản lý yên hộ 3 tỉnh Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa là Hồ Văn Phú về việc yên hộ Bình Định đang khuyết chức đội trưởng và cử Hồ Văn Khải là người giáp Đông, xã Thanh Châu, huyện Hòa Vang am hiểu nghề nghiệp, tính toán thông suốt và có tài lực sung vào chức ấy. Nay cấp bằng để Hồ Văn Khải thi hành.	Ngày 15 tháng 9, Kiến Phúc 1 (1883)	nt
25	Bằng của bộ Hộ cấp cho Hồ Văn Phú		Do quyền quản lý yên hộ Hồ Văn Phú có đơn xin rằng tổ yên ít được dùng vào việc công nên xin thay bằng nộp tiền và xin lãnh trung 5 năm liền với mức thuế mỗi năm là một vạn một	Ngày 22 tháng 2 Đông	nt

		trăm hai mươi lăm quan (10.125 quan, tương đương 50 cân 10 lạng tổ yến/200 quan 1 cân). Nếu nhà nước có nhu cầu dùng tổ yến thì sức nộp và tính khấu trừ vào tiền thuế, nếu năm này thiếu 5 cân 10 lạng thì năm sau bù vào. Vậy cấp bằng để quản lãnh yến hộ Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa thi hành.	Khánh 1 (1886)	
26	Bằng của bộ Hộ cấp cho Hồ Văn Phú, Hồ Văn Khải	Do Hồ Văn Phú, Hồ Văn Khải có đơn bẩm rằng tổ phụ đời trước đã mộ dân lập nên yến hộ thu thuế đệ nạp, nay có người Thanh (<i>người Hoa</i>) tranh lãnh trung. Vậy nên xin tổng trung thuế yến 3 tỉnh Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa lên 10 năm, mỗi năm tiền thuế 6 vạn quan (60.000 quan). Xin nạp tiền cọc trước 1.000 quan. Bộ xét thấy theo mức tiền ấy thuế có tăng. Chỉ có hạn 5 năm sẽ thương nghị với quan Đông Pháp đại thần để quyết định. Nay cấp bằng để tổng trung 3 tỉnh thuế yến nguyên quản lãnh yến hộ Hồ Văn Phú, Hồ Văn Khải thi hành.	Ngày 24 tháng 3 Thành Thái 4 (1892)	nt
27	Tờ bẩm của Nguyễn Văn Chất	Lãnh trung thuế yến tỉnh Khánh Hòa là Nguyễn Văn Chất bẩm xin: Do lãnh trung yến thuế 3 tỉnh Hồ Văn Phú có chuyển sao bằng ký và bẩm xin cho dân (Nguyễn Văn Chất) lãnh trung thuế yến tại Khánh Hòa, nộp trước trung sau, đã giao nộp xong, Thiết nghĩ các sở yến hệ thuộc vào việc trị an mà lâu nay bị trộm cắp nhiều. Thuế yến rất quan trọng không dám tự chuyên nên bẩm xin quan lớn Tỉnh đường có công văn cho phép được mua sắm ghe thuyền, phương tiện, mộ dân làm yến lập thành đội yến canh giữ các hang yến và xin có sức nghiêm cấm người Hán Thanh các phủ Ninh Hòa, tổng Phước Hà ngoại, huyện Vĩnh Xương, tổng Xương Hạ được biết.	Ngày 15 tháng 1 Thành Thái 5 (1893)	nt
28	Bằng của Tổng đốc Nam Ngãi họ Nguyễn cấp cho Nguyễn	Theo đề nghị của Tổng trung thuế yến 3 tỉnh là Hồ Văn Phú xin cho Nguyễn Văn Chất người xã Vinh Huy, phủ Thăng Bình, được lãnh trung thuế yến Khánh Hòa với mức thuế mỗi năm 3.500 quan với lãnh trung trong 5 năm. Vì Khánh Hòa là tỉnh hạt ngoài vùng	Ngày 13 tháng 10 Thành Thái 5 (1893)	nt

	Văn Chát		quản lý nên cấp bằng này để y đến trình chính quyền sở tại biết y không giả mạo. Vậy cấp trát này cho lãnh trưng thuế yến Khánh Hòa Nguyễn Văn Chát thi hành.			
29	Sắc của vua Thành Thái cho Hồ Văn Khải		Do khóa sinh Hồ Văn Khải, người giáp Đông, xã Thanh Châu, tổng Thanh Châu, huyện Hòa Vang nhiều năm thu nộp thuế yến đầy đủ lại tự nguyện quyên góp (vào công quỹ) là người có hảo tâm nên theo đề nghị của bộ Hộ chuẩn cho là tòng cửu phẩm văn giai để khuyến khích	Ngày 18 tháng 8 Thành Thái 8 (1896)	nt	
30	Đơn của Hồ Văn Trước, Hồ Văn Phú	4	Đơn gửi công sứ Nam Nghĩa ở Cửa Hàn xin trưng lĩnh thuế yến để nói nghiệp tổ tiên. Trong đó có ghi: Đồng Khánh năm đầu (1888), cho người Thanh hiệu Xán Ký nộp thuế yến bằng tiền, nay Hồ Văn Phú xin trưng thay người Thanh	Không ghi ngày tháng	Tộc Hồ ở Khánh Hòa	Bằng chữ Nôm

Miếu Tổ nghề vện ở Bãi Hương - Cù Lao Chàm